

The collections of the LNMA were recently enriched with the national costume of a *lietuvininkė* (a woman from Lithuania Minor), of which two elements – a headdress (the *kykas*) and shirt – were created in 1998 at the Dalia and Zigmąs Kalesinskas Higher School of Folk Crafts. This institution (open in 1991–2007) was the first and only school of its kind in Lithuania training traditional textile specialists. In 1998 one of the school's graduates, Aušra

Rudokaitė, took up the task of reconstructing the national costume of a *lietuvininkė*. The *kykas* was reconstructed based on the drawing by the teacher and famous researcher of the ethnic culture of Lithuania Minor, Eduardas Gizevijaus (1798–1880), *Tuzė Yvolaitienė su kyku*; the task took four months to complete.

Dalia Bernotaitė-Beliauskienė

Lietuvininkės kepurėlė *kykas*

>
Lietuvininkės kepurėlė *kykas*
Pynė Aušra Rudokaitė ir
Irena Makauskienė. 1998
Medvilnė, mastytiniai pinikai;
plotis – 50 cm
LNDM, LD-1058/5
Fot. Gintarė Grigėnaitė

Rekonstrukcija (pynė Aušra Rudokaitė, Irena Makauskienė). 1998
Medvilniniai siūlai, pynimas, siuvinimas;
plotis – 50 cm
LNDM, LD-1058/5

Lietuvos nacionalinio dailės muziejaus (LNDM) rinkiniai neseniai pasipildė lietuvininkės moters tautiniu kostiumu, kurio dvi dalys – kepurėlė (*kykas*) ir marškiniai – išskirtinės. Įsigytas eksponatas buvo sukurtas 1998 m. Dalios ir Zigmąs Kalesinskų aukštesniojoje liaudies amatų mokykloje (veikė 1991–2007 m.), pirmojoje ir vienintelėje Lietuvoje, rengusioje tradicinės tekstilės specialistus, puoselėjusioje ir populiariusioje senąsias lietuvių tekstilės tradicijas. Šioje mokykloje per jos gyvavimo metus buvo parengta apie 30 specialistų, o dėstytojai dirbo patyrę, puikūs savo srities žinovai. Pagal mokyklos tradicijas, kaip baigiamasis darbas turėjo būti išaustas vieno ar kito etnografinio regiono kostiumas. Mokyklos absolventė Aušra

Rudokaitė 1998 m. ėmėsi sunkios užduoties – atkurti lietuvininkės moters kostiumą. Su vadove, dėstytoja Asta Vandyte buvo suderintas rekonstrukcijos projektas, sijonas ir prijuostė išausti pagal Lietuvos nacionaliniame muziejuje saugomus pavyzdžius.

Didžiausias iššūkis buvo atkurti galvos dangalą ir marškinius. Unikalus galvos apdangalas, pavadintas *kyku*, atkurtas pagal mokytojo, žymaus Mažosios Lietuvos etninės kultūros tyrinėtojo Eduardo Gizevijaus (1798–1880) 1835 m. piešinį „Tuzė Yvolaitienė su kyku“ (publikuotas E. Gizevijaus darbų parodos kataloge¹). *Kykas* nupintas kiauraraščių mastytinių pinikų technika rombėlių raštu iš maždaug 600 plonų medvilninių siūlelių. Norint išgauti panašią formą į pavaizduotą paveikslą, buvo panaudota velta beretė. Darbas truko keturis mėnesius. Jo studentė ėmėsi kartu su dėstytoja Irena Makauskiene, kuri viena pirmųjų iš tautodailininkų atgaivino mastytinių pinikų techniką. Iš E. Gizevijaus piešinio nėra aišku, ar kepurėlės šonuose ties ausimis nutįstantys galai prisiūti,

1
Gisevius E., *Kunstsammlungen der Stadt Königsberg Pr. Preussia-Museum Königsberg Pr. Sommer*, Ausstellung 7. Juli bis 15. Sept. 1929, Tilsit Preussisch-Litauische Landschaften und Trachten vor 1850, Königsberg: [s. n. 1929], S. 5. Nr. 91.

Eduardas Gizevijus (1798–1880). Tuzė Yvolaitienė (Petkikė) su kyku. 1835 iliustracija iš *Kunstsammlungen der Stadt Königsberg Pr. Prussia-Museum Königsberg Pr. Sommer, Ausstellung 7. Juli bis 15. Sept. 1929*

ar pinti išvien su viršugalviu. Atkurtasis galvos apdangalas pintas ištisai. Tokių senų originalių galvos dangalų Lietuvos muziejuose nėra išlikusių. Panašius Mažojoje Lietuvoje XVIII–XIX a. dėvėtus galvos apdangalus yra paminėję ir kiti apie lietuvininkų drabužius rašę autoriai. Formą ir kepurėlių dėvėjimo tradiciją aprašyti jiems pavyko, tačiau perprasti ir nusakyti atlikimo techniką kitakalbiamis vyrams sekėsi sunkiau. Bet pavadinimą visi užrašė daugmaž vienodai – *kykas* arba *čepčius*. Vienas išsamiausiai aprašiusių panašias moterų kepurėles buvo Būdviečiuose kunigavęs Teodoras Lepneris (1633–1691). Jis rašė: „Ragainės apskrityje moterys nešioja nertas kepurėles, kurias palaiko lankeliai, juos vadina kykais [*Kieka*] arba čepčiais [*Žebszius*], jie aptaisyti nėriniais arba dažnai išsiuvinėti, o ant šito skylėto gaubtuvo

jos nešioja siaurą nuometėlį, kuris būna kartais labai plonai išaustas ir šafrano spalvos, tačiau tokiais puošiasi tik jaunos moteriškės. Pasiurinėčios nešioja tik krautuvėse pirktus nuometėlius. [...] Įsruties apskrityje jos nenešioja kepurėlės su lankeliu, tačiau apsuka kasas ilgu nukabusiais galais nuometu, po kuriuo nešioja mažą austą kepurėlę.“²

Ne mažiau įspūdingi to paties kostiumo balti medvilniniai marškiniai, pasiūti pagal Eduardo Volterio (1856–1941) surinktos kolekcijos marškinius, esančius Sankt Peterburge, Rusijos etnografijos muziejuje (inv. Nr. 2170-7). Maždaug 3,2 m audinio labai kruopščiai sudėta smulkutėmis klostelėmis aplink kaklą, suformuojant apvalią iškirptę. 5,5 cm pločio klostelių juosta išsiuvinėta baltais siūlais geometriniais ir stilizuotais augaliniais ornamentais. Baltais siūlais siuvinėtos ir tarp stuomens bei rankovių įdurtos perpetės.

Įsigytieji eksponatai atspindi lietuvininkų drabužių grožį ir turtingumą. Muziejus, įsigijęs retą, pagal istorinius šaltinius atkurtą moterų galvos dangą, nuo šiol turės galimybę parodose pristatyti ir įspūdingus lietuvininkų moterų tautinius kostiumus.

Dalia Bernotaitė-Beliauskienė

²
Lepneris T., *Prūsų lietuvis*,
Vilnius: LII, 2019, p. 180–181.